

Celal YEŞİLÇAYIR

Dr. Öğr. Üyesi
Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bil. Bölümü, Gümüşhane-TÜRKİYE
Gumushane University, Faculty of Theology Philosophy and Religious Studies, Gumushane-TURKEY
ORCID: 0000-0002-3132-920X
celalyesilcayir@gmail.com

Kant'ın Ebedi Barış Teorisinin Özgünlüğü*

Öz

Felsefe tarihinde kaleme aldığı eserlerle önemli çığırar açmış olan Kant'ın kalıcı barışın sağlanması ile ilgili önemli fikirler ileri sürdüğü bilinmektedir. Onun kalıcı barışın sağlanması bağlamında ele aldığı fikirlerde kritik, analitik ve sentezci bir anlayış benimsediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda onun temel felsefe karakterinin önemli ölçüde barışla ilgili düşüncelerine yansıdığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte onun barış teorisi, kendinden önce ortaya çıkmış barış anlayışları ile kıyaslandığında, bazı özgünlükleri de içinde barındırmaktadır. Sürekli barışın tesis edilmesinin amaçlanması, negatif barış yerine pozitif barışın inşa edilmeye çalışılması, barışın temellendirilmesinde din yerine hukuk argümanına başvurulması ve ulusal/kıtasal barış anlayışından evrensel barışa geçilmesi onun teorisinin özgünlüğü olarak karşımıza çıkan hususlardır. Diğer taraftan Kant'ın barış teorisi bağlamında ileri sürdüğü fikirlerin sonraki dönemlerde popüler olmaya başladığı görülmektedir. XX. yüzyılda kurulmaya çalışılan uluslararası barış organizasyonları bunun en bariz örneğidir. Onun barış teorisinin sonradan önemsenmeye başlanması, ele aldığı fikirlerin özgün olması ile de yakından ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Kant, Ebedi Barış, Özgünlük, Evrensellik.

The Originality of Kant's Theory of Eternal Peace

Abstract

It is known that Kant, who made important breakthroughs with the works he wrote in the history of philosophy, has put forward important ideas about the establishment of lasting peace. It is understood that he has adopted a critical, analytical and synthesis understanding in his ideas in the context of achieving lasting peace. At the same time, it is noteworthy that his basic philosophy characteristic is largely reflected in his thoughts on peace. However, his theory of peace contains some originalities in comparison to the conceptions of peace that emerged before him. The aim of establishing continuous peace, trying to build positive peace instead of negative peace, referring to the argument of law instead of religion in the foundation of peace, and moving from national / continental peace to universal peace are the originality of his theory. On the other hand, Kant's ideas in the context of the theory of peace seem to be popular in later periods. The most important example of this is the international peace organizations that were tried to be established in the 20th century. The subsequent importance of his theory of peace is closely related to the originality of his ideas.

Keywords: Kant, Eternal Peace, Originality, Universality.

* Bu makale *Celal Yeşilçayır*'ın 2015 yılında Atatürk Üniversitesi'nde tamamladığı *Kant'ın Barış Felsefesinin Özgünlüğü ve Günümüze Yansımaları* adlı doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

Giriş

Tarihin eski dönemlerinden beri ortaya çıkan savaş ve çatışmalar nedeniyle barış, insanlığın kadim arayışlarından biri olagelmıştır. Bununla birlikte geçen yüzyılın iki dünya savaşına sahne olduğu ve bu savaşların yol açtığı büyük felaketler nedeniyle uluslararası barış girişimlerinin artmaya başladığı bilinmektedir. Tarihte yaşanan çatışma ve savaşların günümüz dünyasında sona erdiğini iddia etmek oldukça zor görünmektedir ve kadim barış arayışının devam ettiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan özellikle teknolojik yeniliklerin savaş araçlarında kullanılmasıyla birlikte savaşların neden olduğu tahribatların önemli ölçüde arttığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Dolayısıyla savaşın insanlık tarihinden niçin hiç eksik olmadığı ve ortaya çıkan barış girişimlerinin ekseriya niçin vahametle sonuçlandırıldığı irdelenmesi insanlığın geleceği adına önem arz etmektedir. Savaş ve barış sorunsalının analitik bir bakış açısıyla incelenmesi hususunda ise felsefenin atölyesi ile filozofların düşüncelerinin görmezden gelinmemesi gerekmektedir.

Felsefi bağlamda ele alındığında barışın *negatif barış* ve *pozitif barış* olmak üzere, iki türünden söz etmek mümkündür. Negatif barış olarak ifade edilen anlayış, savaşın yaşanmadığı bir döneme ve duruma işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle negatif barış, barış olgusunu ateşkes dönemlerine benzeyen bir çatışmasızlık durumu olarak tanımlanmaktadır. Buna göre her an savaş çıkma olasılığının bir taraftan devam etmesi, negatif bir durum olarak düşünülmektedir. Tarihsel süreç içinde uzun bir zaman diliminde barış, söz konusu sınırlı ve negatif çerçevede tanımlanmıştır. Ayrıca negatif barış anlayışında, insanların savaşın yaşanmaması durumundan memnun olmaları gerektiğine dair zımni bir anlam da bulunmaktadır. Diğer taraftan hukuk ve siyaset felsefesindeki gelişmelerle birlikte barışın, pozitif bir bağlamda tanımlanmaya başladığı anlaşılmaktadır. Söz konusu modern anlayışta barışı ateşkes dönemlerine benzer, kırılğan bir mahiyette tanımlamanın oldukça yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bunun yerine barışın, hukuki bir güvencesi ve geleceğe dönük sürdürülebilirliği önemsenmektedir (Yeşilçayır 2015: 1). Barışı savaşın olmama durumu olarak tanımlayan sınırlı negatif barış anlayışından ziyade, hukuksal bir teminat ve geleceğe yönelik sürdürülebilirliği bağlamında ele alan pozitif görüş günümüzde kabul görmektedir.

Diğer taraftan düşünce tarihi boyunca insanlar ve toplumlar arasında, barışın sağlanması hususunda birçok düşüncenin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bunlardan Yeniçağ Dönemi’nde Immanuel Kant’ın ileri sürdüğü barış teorisi, birçok yeni anlayışı içinde barındırmaktadır. O, Antik Çağ’dan kendi dönemine kadar kaleme alınmış barış

teorilerini sentezleyerek, yeni bir anlayış ileri sürmeye çalışmıştır. Elinizdeki çalışmada Kant’ın bir barış düşünürü olarak ileri sürdüğü özgün fikirlerin serimlenmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede felsefi analiz yöntemine başvurulmuş, onun barış teorisi ile kendinden önceki teoriler mukayese edilmektedir. Aynı zamanda onun barış teorisinin özgünlüğü çerçevesinde kendinden önceki teorilerde yer almayan yeni fikirler tespit edilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu mukayese ve analizlerin icra edilebilmesi adına öncelikle Kant öncesi barış teorilerine bir yolculuk yapmak yerinde bir tutum olacaktır. Bu çerçevede barış adına ortaya çıkmış bütün düşünürler ve teoriler ele alınmayıp, sadece Kant’ın düşünceleri bağlamında önem arz eden fikirler üzerinde durulmaktadır. Sonraki aşamada ise onun barış düşüncesinin temel özellikleri ile özgünlüğü analiz edilmeye çalışılmaktadır.

1. Kant Öncesi Barış Düşünceleri

Önceki sayfalarda insanlığın barış arayışının insanlık tarihi kadar eski olduğuna ve bu bağlamda düşünürlerin barışın sağlanması hususunda çeşitli fikirler ortaya attıklarına değindik. Düşünürlerin ileri sürdüğü fikirlerin oluşumunda ise, içinde bulunulan dönemin şartlarının etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz gelimi Hellenistik Dönem’de yaşayan *Stoacılar*, bütün insanların evrensel akıl olarak nitelendirdikleri *logos*dan eşit miktarda pay alarak dünyaya geldiklerine inanıyorlardı. Buna göre dünyada huzur ve barışın sağlanması *logos* ile uyumlu bir hayat sürmekten geçmektedir. Aynı zamanda dünyayı insanlığın ortak evi olarak gören Stoacılar, insanların birbirlerine karşı saygılı olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Çünkü insanlar doğaları gereği eşit olduklarından Helen-barbar, hür-köle, asil-avam vb. gibi ayrımların yapılması oldukça anlamsızdır (Cevizci 2015: 150-155). Bununla birlikte onlar, dönemin siyasi tartışmalarından uzak durarak, insani anlamdaki bilgelik ve ruh olgunluğunu önemsemişlerdir. Buna göre Stoacıların barışın sağlanması bağlamında ileri sürdükleri fikirlerin, etik bağlamda değerlendirilmesi yerinde bir tutum olacaktır.

Ortaçağ’ın önde gelen filozoflarından olan Augustinus’a (354-430) göre yeryüzünde kalıcı/ebedi barışın sağlanması için insanların kendisini yaratmış olan Tanrı’ya mutlak olarak itaat etmesi gerekmektedir (Augustinus 1978: 552). Aynı zamanda o, haklı bir savaşa ancak haksızlık karşısında girilebileceğini ve fetih amaçlı yapılan savaşların meşru olmadığını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle onun ancak savunma amacıyla yapılan savaşları tasvip ettiği anlaşılmaktadır (Augustinus 1978: 553). Bu düşünceleriyle onun bir bakıma Ortaçağ Hristiyanlığının savaş öğretisini geliştirdiğine inanılmaktadır ve başta Aquinalı Thomas olmak üzere birçok düşünürü

etkilemiştir. Ancak sonraki dönemlerde yaşanan gelişmelere bakıldığında, Avrupa Hristiyanlarının Augustinus’un düşüncelerine pek riayet etmedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle Skolastik Dönem’de başlayan din ve mezhep savaşları, bunun en bariz göstergelerinden biridir. Bununla birlikte, Rönesans döneminin önemli düşünürlerinden Erasmus, Avrupa devletleri arasında baş gösteren savaşların sona ermesi için Hristiyanların, dinlerinin özüne geri dönmeleri gerektiğini ileri sürmüştür (Erasmus 1968: 29-32). Yeniçağ Dönemi ile birlikte barış anlayışlarında farklı argümanlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Thomas Hobbes, ele aldığı monarşiye dayalı devlet anlayışında, bütün yurttaşların yasa koyucuya mutlak surette bağlanmaları halinde barışın sağlanabileceğini ileri sürmüştür. Bu çerçevede o, *Leviathan* adını verdiği mutlak yetkilerle donatılmış bir imparatorun ülkeyi yönetmesini önermektedir. Mutlak yetkilere haiz olan Leviathan’ın uygulayacağı politik güç, yurttaşlar arasında barışın sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Hobbes’un barış anlayışı, din yerine politik gücü ön plana çıkarmakla birlikte, sadece ulusal devlet bağlamında düşünüldüğünden devletlerarası barış fikrini içermemektedir (Yeşilçayır 2015: 23, 24).

William Penn (1644-1718) ise *Essay towards the Present and Future Peace of Europe (Avrupa’nın Bugünkü ve Yârinki Barışı Üzerine Deneme, 1693)* adlı eserinde Avrupa’da barışın sağlanmasının ancak “Avrupalılık” bilinci ile mümkün olabileceğini iddia etmiştir. Bu çerçevede o, devletlerin temsilcilerinin katılacağı bir Avrupa parlamentosu kurulmasını önermiştir. Hukuksal bir temelde oluşturulacak olan söz konusu Avrupa parlamentosunda, barışın sağlanmasına yönelik çalışmalarda yapılacaktır (Penn 1953: 324-336). Benzer bir biçimde Abbé de Saint-Pierre (1658–1743) Avrupa’da kalıcı barışın sağlanması için *Projet pour rendre la Paix Perpétuelle en Europe (Avrupa’da Kalıcı Barışı Sağlama Projesi, 1713)* adlı eseri kaleme almıştır. Penn’in ileri sürdüğü fikirleri daha sistematik bir biçimde ele alan Saint-Pierre, aynı zamanda dinin birleştirici gücünün Avrupa’da barışın sağlanması adına önemi bir rol oynayacağını ifade etmektedir (Saint-Pierre 1922: 5-9). İnsanlar ve toplumlar arasında barışın sağlanması bağlamında ileri sürülen fikirler şüphesiz burada ele almaya çalıştıklarımızdan çok daha fazladır. Buraya kadar yer vermeye çalıştığımız barış anlayışlarına yönelik Kant’ın tutumunu ve onun barışın sağlanması çerçevesinde kaleme aldığı düşünceleri analiz etmemiz yerinde bir tutum olacaktır.

2. Kant’ın Barış Düşüncesinin Temel Özellikleri

Yeniçağ ve Aydınlanma dönemlerinde felsefi bağlamda yeni fikirlerin ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. Ortaçağ Dönemi’nde din, bilim ve felsefeyi yönlendiren temel

referans kaynağı iken, Yeniçağ’la birlikte akıl ve bilimin temel referans kaynağı hâline geldiği bilinmektedir. Bu dönemin felsefesinde önemli çıkışlar açan düşünürlerin başında ise Kant gelmektedir. Söz gelimi o, epistemolojik bağlamda dönemsel olarak revaçta olan rasyonalizm ve ampirizm arasında eklektik bir fikir inşa etmeye çalışarak, *kritik felsefe* adı verilen yeni bir çıkış açmıştır (Kant 1968/1: 48). Aynı zamanda o, ahlak felsefesi alanında ileri sürdüğü *kategorik imperatif* (koşulsuz buyruk) anlayışı ile deontolojik etiğe önemli bir katkı yapmıştır (Cevizci 2014: 121-130). Böylelikle *kritik*, *sentez* ve *kategorik imperatif* gibi unsurlar onun felsefesinin temel karakteristiği haline gelmiştir. Kant, barışla ilgili düşüncelerini ise yetmiş yaşından sonra, 1795’de yayımladığı *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Taslak* (*Zum ewigen Frieden, Ein philosophischer Entwurf*) adlı eserinde kaleme almıştır. Şu halde o, felsefe tarihinde önemli bir yer etmiş olan üç ana eseri *Saf Aklın Kritiği*, *Pratik Aklın Kritiği* ve *Yargı Gücünün Kritiği*ni yayımladıktan sonra barışla ilgili düşüncelerini ele almıştır. Bununla birlikte onun barış teorisini, Yeniçağ Dönemi’nde Hobbes, Locke ve Rousseau’nun da başvurduğu sözleşmecî kuram yöntemiyle tasarladığı anlaşılmaktadır.

Kant’ın barış teorisinde, felsefesinde temel bir unsur hâline getirdiği özelliklerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki onun, eleştirel/sentezci felsefe karakterinin bir yansıması olarak ebedi barış teorisinde eleştirel ve sentezleyici bir metodoloji benimsendiği dikkat çekmektedir. Aynı zamanda onun felsefesinde temel bir ilke hâline getirdiği *kategorik imperatif* anlayışının bir yansıması olarak, barış teorisinde “genel geçerlik” ve “evrensellik” önemli özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Yeşilçayır 2015: VIII). Bununla birlikte o, barış teorisini kurgularken Yeniçağ Dönemi’nde yükselişe geçen değerler olan federasyon, ticaret ruhu ve cumhuriyet gibi anlayışları temel unsurlar haline getirmeye çalışmaktadır. Diğer taraftan onun, siyaset ile ilgili konulara oldukça mesafeli durarak, savaş ve barış sorunsalını felsefi bir bağlamda analiz ettiği anlaşılmaktadır. Buna göre Kant’ın barış teorisinin politik bir program olmayıp, bilakis; eserin ikinci başlığında ifade edildiği gibi, *Felsefi Bir Taslak* (*Ein philosophischer Entwurf*) olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradaki Taslak (*Entwurf*) ifadesi ile de eserin siyasete uygulanıp uygulanmamasından bağımsız olarak kaleme alındığına işaret edilmektedir (Yeşilçayır 2015: 53).

Kant’ın ebedi barış teorisinin önemli özelliklerinden birinin de barışın hukuksal bir zeminde inşa edilmek istenmesidir. Başka bir ifadeyle onun öncelikle ahlak felsefesi bağlamında ileri sürdüğü temel kavramların hukuk felsefesine aktarıldığı, oradan da barış teorisinin zeminini oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre o, ebedi barışı üç aşamalı bir hukuklaşma süreci çerçevesinde ele almaktadır. Birinci aşamada barış, ulusal bir

devletin kendi iç dinamikleri bağlamında düşünülmektedir ve bu noktada Kant, ısrarla cumhuriyetçi devlet yapısının altını çizmeye çalışmaktadır. Çünkü cumhuriyetçi anlayış, halkın iradesinin yönetime yansımaları önemseydiğinden, barışın sağlanmasında önemli bir adım olacaktır. Aynı zamanda Kant, cumhuriyetçi anlayış çerçevesinde bir *devlet hukukunun* tesis edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu aşamanın gerçekleşmesinin ardından ikinci aşamada barışın, uluslararası bir platforma taşınması gerekmektedir.

Barışın sağlanması bağlamında Kant, ikinci aşamada bütün devletlerin kendi kimliklerini ve otonom yapılarını kaybetmeden katılabilecekleri bir *milletler birliği* (Völkerbund) kurulması önermektedir. Söz konusu federatif birliğin faaliyetlerini sürdürebilmesi için *milletler hukukunun* (Völkerrecht) hayata geçirilmesi gerekmektedir. Barış durumunun uluslararası aşamada sağlanmasının ardından üçüncü ve nihai aşamaya geçilmesinin yolu açılmış olacaktır. Hukuk zemininde kurgulanan barışın üçüncü aşamasında ise *dünya yurttaşlığı hukuku* (Weltbürgerrecht) karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada tek tek bireylerin başka ülkelerdeki hukuksal durumunu ele almak isteyen Kant, aynı zamanda birtakım genel konukseverlik kuralları ileri sürmektedir. Onun bu kuralları ileri sürmesinin temel nedeni ise, o sıralar Avrupa ülkelerinin dünyanın başka yerlerini sömürgeleştirmeye çalışmalarıdır (Kant 1968/2: 349-359). Dolayısıyla Kant’ın teorisinde barışın küresel anlamda sağlanması üç aşamalı bir hukuklaşmaya bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda o, barışı sağlamanın, öncelikle hukuk sistemlerini düzenlemeye ve hayata geçirmeye bağlı olduğunu ısrarla vurgulamaktadır. Diğer taraftan selefleri ile kıyaslandığında Kant’ın barış teorisinde daha önce dile getirilmemiş birçok yeni ve özgün unsurun yer aldığı dikkat çekmektedir. Çalışmamızın temel amacına uygun olarak söz konusu özgünlükleri ele alarak, analiz etmemiz yerinde bir tutum olacaktır.

3. Kant’ın Ebedi Barış Teorisinin Özgünlüğü

Kant’ın barış teorisini ulustan, uluslararası arenaya doğru aşamalı olarak gelişen bir *hukuklaşma* çerçevesinde ele aldığı anlaşılmaktadır. Almanya’da Kant profesörü olarak bilinen Otfried Höffe, felsefe tarihinde ilk defa Kant ile birlikte barış konusunun felsefi bir sorunsal haline geldiğini iddia etmektedir (Höffe 2001: 164). Bununla birlikte onun ebedi barış teorisinde özgün olarak nitelendirebileceğimiz başlıca hususları şu şekilde sıralamamız mümkündür: 1) Sürekli/daimi barışın inşasının amaçlanması. 2) Negatif barış yerine pozitif barışın tesis edilmeye çalışılması. 3) Barışın din yerine hukukla temellendirilmesi. 4) Ulusal ve kıtasal barış anlayışından evrensel barışa geçilmesi. Belirlenen hususları sırasıyla analiz etmeye çalışalım.

3.1. Sürekli Barışın İnşasının Amaçlanması

Ortaçağ’da Augustinus, Hristiyanların Tanrı’nın emir ve yasaklarına itaat ederek öteki dünyada ebedi barışı elde edebileceklerini iddia ediyordu. Yeniçağ’da ise Saint-Pierre, Avrupa’da kalıcı barışın sağlanmasını amaçlarken Avrupalılık ve Hristiyanlık gibi unsurların gücünden yararlanmak gerektiğini vurguluyordu. Kant ise kendinden önceki söz konusu teorileri eleştirel bir anlayışla ele alarak, kalıcı barışın sağlanmasını dinsel ve bölgesel sınırların dışına çıkararak, evrensel anlamda ele almaya çalışmıştır. Onun söz konusu sürekli barış durumunun sağlanması bağlamında ileri sürdüğü altı ön koşul şunlardır: 1. Bütün gizli sözleşmelerin yasaklanması. 2) Ülkelerin paylaşımının yasaklanması. 3) Silahlanma rekabetinin yasaklanması. 4) Borçlanma ile silahlanmanın yasaklanması. 5) Ülke işgallerinin yasaklanması. 6) Etik dışı savaş uygulamalarının yasaklanması (Kant 1968/2: 343-347). Ön koşulların sağlanması ile birlikte ülkeler arasındaki savaş nedenleri bertaraf edilmiş olacaktır.

Sonraki aşamada ise Kant’ın hedefi, önceki sayfalarda ele almaya çalıştığımız üç aşamalı hukuklaşma süreci ile birlikte barışın ebedi ve evrensel arenada sağlanmasıdır. Bu bağlamda onun başvurduğu temel referans kaynağının dinsel argümanların ötesinde, salt insan aklı olduğu anlaşılmaktadır. O, söz konusu üç aşamalı hukuklaşma sürecini aynı zamanda nihai barış maddeleri olarak da adlandırmaktadır. Söz konusu şartların sağlanması ile birlikte savaşların insanlık tarihinden tamamen kalkması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla *kategorik imperatif* anlayışına uygun olarak Kant’ın barışın inşası bağlamında genel geçerlik, mutlaklık ve sürekliliği arayan bir tutum içinde olduğunu görmekteyiz (Yeşilçayır 2015: 102). Bununla birlikte onun ebedi barış düşüncesinin teorik bir anlayış olmasının yanında, pratiğe yönelik bir boyutunun da olduğunu ifade etmemiz yerinde bir tutum olacaktır. Çünkü o, ebedi barış anlayışının hayal mahsulü, içi boş ya da ütöpik bir fikir olmadığını, bilakis insanlığı savaş durumundan kurtaracak bir proje olduğunun altını çizmektedir (Kant 1968/2: 386). Aynı zamanda onun ebedi barış teorisinin başka bir boyutunun ise bir gelecek zaman projesi olduğu anlaşılmaktadır. Şu halde Kant, barışı felsefi bir temelde ele aldıktan sonra, bu kuramın gerçekleşmesini bir ödev olarak insanlığa bıraktığını ifade etmektedir. Dolayısıyla onun, barışın sağlanması bağlamında ileri sürdüğü düşünceleri, insanlığın önüne bir imkân olarak sunmaya çalıştığını iddia etmemiz mümkündür.

3.2. Pozitif Barışın Tesisi

Giriş bölümünde negatif barış ile pozitif barış arasındaki farkları açıklamaya çalıştık. Söz konusu açıklamaya istinaden Kant’ın ebedi barış teorisinin temel

karacterinin barışı pozitif bir bağlamda inşa etmek olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle onun barış teorisini hukuk zemininde inşa etmek istemesi, barışın pozitif bir anlayışla ele aldığı bir bariz bir göstergesidir. Dolayısıyla o barışı, ateşkes dönemlerine benzeyen, sınırlı bir zaman dilimi olarak ele almayıp, geleceği de düşünerek tasarlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte o, barışın pozitif bir biçimde sağlanması bakımından, iki aşamalı bir süreçten söz etmektedir. O, birinci aşamada mevcut savaş durumunun sona ermesine yönelik bazı ön koşullar ortaya koymaktadır. Buna göre öncelikle bütün işgallerin, gizli anlaşmaların ve silahlanma yarışının sona ermesi gerekmektedir. Birinci aşamada barışın geleceğe yönelik nasıl tesis edileceği henüz ele alınmadığından, ileri sürülen ön şartları, barışın negatif şartları olarak da nitelendirmek mümkündür. Aynı zamanda barışın pozitif anlamıyla tesis edilmesi ise ikinci aşamada, nihai maddelerin hayata geçmesi ile birlikte gerçekleşebilecektir. Nihai maddelerin hayata geçmesi bakımından ülkelerin hukuk sistemlerinin milletler hukuku ve dünya yurttaşlığı hukuku ile uyumlu olması gerekmektedir (Kant 1968/2: 349-359). Diğer taraftan onun barış anlayışının pozitif boyutu bununla da sınırlı değildir.

Hobbes, barışın sağlanması bağlamında, insanların temel korkularından hareket ediyordu. Buna karşın Kant, barışı insanların temel korkuları üzerine kurgulamayı tercih etmemektedir. O, insanların can ve mal korkusundan dolayı egemen bir güce itaat etmeleri gerektiğini savunan anlayışın ötesine geçmeye çalışmaktadır. Buna göre insanların korkularından dolayı tabi olduğu monarşi rejimi yerine, bütün yurttaşların iradesini temsil edecek olan cumhuriyetçi bir anlayışa geçilmesini önermektedir. Böylesi bir anlayışta yöneticilerin halkın iradesini dikkate almaları gerektiğinden, savaşların asgariye indirilmesi ve zamanla tamamen ortadan kalkması mümkün olacaktır (Yeşilçayır 2015: 102, 103). Dolayısıyla Hobbes gibi filozofların tercih ettiği negatif barış anlayışına karşın Kant’ın barışı teminat altına alıcı pozitif bir temellendirmeye başvurduğu anlaşılmaktadır. Buna göre onun ebedi barış düşüncesi, bir gelecek zaman kuramı olmasının yanında hukuksal ve cumhuriyetçi bir temele dayanmaktadır. Bununla birlikte barışın pozitif bağlamda inşa edilmesi anlayışının, onun ebedi barış düşüncesi ile birlikte yeni bir boyut kazandığını iddia etmemiz mümkündür.

3.3. Barışın Din Yerine Hukukla Temellendirilmesi

Augustinus’un barış anlayışında Tanrı’ya mutlak surette itaat etmenin vazgeçilmez bir önemi söz konusudur. Erasmus ise Avrupa’da barışın sağlanmasının yolunun Hristiyanlığın özüne geri dönülmesinden geçtiğini ileri sürmektedir. Saint-Pierre’de Avrupa’da barışın sağlanması hususunda dinin birleştirici gücünden yararlanılabileceğini ifade ediyordu. Kant’a kadar süregelen gelenek içinde dinin, barışın

sağlanması hususunda başvurulan önemli bir argüman olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Kant’ın söz konusu dini anlayışlardan ayrılarak, daha genel geçer ve sistematik bir kuram inşa etmek istediği anlaşılmaktadır. Onun ahlak ve hukuk felsefesini dini anlayışın dışında, tamamen akıl temelli ele alması, barış teorisinde de karşımıza çıkmaktadır. Barışın, evrensel ve ebedi olarak inşasını insanların tamamını birleştirecek bir hukuk anlayışında gören Kant, herhangi bir dini argümana başvurmamıştır. Bu bağlamda o, farklı dinsel inançlar nedeniyle insanlar arasında yaşanan sorunlara ve savaşlara dikkat çekmeye çalışmaktadır. O, dünyada farklı dinlere inanan insanların yaşadığını yadsımamakla birlikte, bütün insanlığı kucaklayıcı ortak ilkelerin tesis edilebileceğine inanmaktadır (Kant 1968/2: 367).

Kant, *Ebedi Barış Üzerine* adlı eserinde ileri sürdüğü bazı fikirlere, iki yıl sonra kaleme aldığı *Törelere Metafizik*’inde (Die Metaphysik der Sitten, 1797) de yer vermektedir. Bu eserin *Hukuk Öğretisi (Rechtslehre)* adlı bölümünde o, dünya devletlerinin ebedi barışı sağlamalarının ancak hukuk ilkelerini hayata geçirmekle mümkün olabileceğini ifade etmektedir (Kant 1968/3: 352). Diğer taraftan Kant’ın dine karşı olumsuz bir tavrının olmadığını altını çizmemiz gerekmektedir, hatta onun dindar (pietist) bir ailede yetiştiği bilinmektedir. Ancak, barışın inşası bakımından her hangi bir dini argümanın kullanılması, başka dine mensup olanları dışarıda bırakacağından, bütün insanları kapsayıcı bir argümanın belirlenmesi gerekmektedir (Yeşilçayır 2015: 103, 104). Dolayısıyla Kant’ın barışın evrensel anlamda tesis edilmesi bakımından dinsel argümanlar yerine, bütün insanları kapsayıcı hukuk ilkelerine başvurmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte onun barış düşüncesinin evrensel karakteri, üzerinde durulması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4. Barışın Evrensel Anlamda Tasarlanması

Kant öncesi ortaya çıkan barış düşüncelerinin ulusal ya da kıtasal bir bağlamda ele alındığı anlaşılmaktadır. Öyle ki Hobbes, monarşiye dayalı ulusal bir devlet içinde barışın sağlanacağına inanıyordu. Erasmus, Penn ve Saint Pierre’in barış teorilerinin ise Avrupa ülkeleri çerçevesinde ele alındığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar Kant, seleflerinin birçok düşüncesinden etkilenmiş olsa da, barış teorisinde yeni bir anlayış ileri sürmek isteyecektir (Yeşilçayır 2015: 104). Onun ortaya koymak istediği yeni fikir, ebedi barışın nihai şartlarının ikinci ve üçüncü aşamasında belirginleşmektedir. Bu çerçevede onun, milletler hukuku ve dünya yurttaşlığı hukukundan söz ederken, barışın evrenselleşmesini hedeflediği görülmektedir. Dolayısıyla Kant’ın barışı evrensel bir bağlamda tasarlaması, onun özgün bir barış düşünürü olmasında önemli bir rol oynayacaktır. Onun söz konusu

tutumunun genel felsefe karakterinin bir yansıması olduğunu iddia etmemiz mümkündür. Çünkü o, genel ve mutlak olanı hedefleyerek dünyadaki bütün insanları ilgilendiren bir felsefe icra etmeyi hedefleyen bir filozof olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda onun, o dönemlerde bilimde hedeflenen evrensel kanunları felsefede gerçekleştirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu tutumuna uygun bir biçimde o, dünyada yaşayan bütün insanların barış içinde yaşayabileceği bir teori inşa etmeye çalışmaktadır. Çünkü o, kendinden önce ortaya çıkmış barış düşüncelerindeki en önemli eksikliğin evrensellik hususu olduğunu farkındadır. Onun söz konusu tutumunun paradigmatik bir özgünlük taşıdığını iddia etmemiz mümkündür (Yeşilçayır 2015: 105).

Kant’ın *Ebedi Barış Üzerinden* önce kaleme aldığı birçok eserinde “evrensel” vurgusuna rastlanmaktadır. Söz gelimi o, 1785’de yayımlanan *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* (Grundlegung der Metaphysik der Sitten) adlı eserinde akıl sahibi varlıklar olarak insanların evrensel bir yasaya uyabileceklerinden söz etmektedir (Kant 1968/4: 433). Bu bağlamda o, insanların birbirlerini araç haline getirmeden, mutlak bir amaç olarak görmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü akıl sahibi bir varlık olarak insan, kendisi için/kendinde olan, otonom bir varlıktır ve başka birinin onun üzerinde tahakküm kurmaya hakkı yoktur. Onun bu düşünceleri, insan onurunun ve insan haklarının aydınlatılması bakımından önem arz etmektedir (Kant 1968/4: 429, Yeşilçayır 2015: 106). Dolayısıyla Kant’ın insanların eşitliği, insan onuru ve insan hakları ilgili görüşlerini söz konusu evrensellik bağlamında değerlendirmek yerinde bir tutum olacaktır. Onun ebedi barış düşüncesinin dayandığı ana zeminin de mezkûr evrensel insanlık anlayışı ile ilgili düşünceler olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Kant’ın ahlak felsefesi bağlamında ileri sürdüğü “iyiyi isteme” anlayışını, barış teorisi anlamında evrensel bir kazanıma dönüştürmek için hukuki bir zemin arayışında olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Aynı zamanda onun yaşadığı şehirde dünyanın farklı bölgelerinden insanların yaşadığı bilinmektedir ve o, farklılıklara/yabancılara düşmanca davranılmaması gerektiğini ifade etmektedir (Kant 1968/2: 358). Onun bu anlayışının günümüzde yaşanan yabancı düşmanlığı bağlamında ele alınması gereken bir fikir olduğunu iddia etmemiz mümkündür. Başka bir ifadeyle onun farklılıkların bir arada yaşayabileceği bir barış kuramı tasarlamaya çalıştığını iddia etmemiz mümkündür. Bununla birlikte onun ebedi barış düşüncesinin, aynı zamanda onun genel felsefe karakteri ile uyumlu olduğunu ifade etmemiz gerekmektedir. Dolayısıyla selefleri ile kıyaslandığında Kant’ın evrensel barış düşüncesinin önemli bir yenilik olduğunu ifade etmemiz yerinde bir tutum olacaktır. Buna göre o, devlet yurttaşlığı anlayışından, dünya yurttaşlığına geçişin felsefesini de yapmış olmaktadır.

Aynı zamanda onun söz konusu düşünceleri sonraki dönemlerde ortaya çıkacak olan küreselleşme akımlarına öncülük yapmak bakımından önem arz etmektedir.

Sonuç Yerine

Kant’ın ebedi barış düşüncesi analiz edildiğinde onun felsefesinin karakteristik özelliklerinin önemli ölçüde bu düşünceye yansıdığı anlaşılmaktadır. Buna göre onun eleştirel, sentezci ve genel geçerliliği arayan felsefe karakteri, barış teorisi bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Selefleri ile kıyaslandığında onun barış teorisini özgün kılan bazı hususlar olduğu anlaşılmaktadır. Şu halde onun barışı sürekli, pozitif, hukuksal ve evrensel bir anlayış çerçevesinde tasarlaması, özgün olarak nitelendirilebilecek hususlar olarak belirlemektedir. Diğer taraftan ana metin içinde yer vermediğimiz, Kant’ın söz konusu özgünlüğünün sonraki dönemlerdeki yansımalarına son tahlilde değinmemiz yerinde bir tutum olacaktır.

Öncelikle Kant sonrası dönemde onun barış düşüncesinin felsefe, siyaset, hukuk gibi alanlarda oldukça ilgi gördüğünü ifade etmemiz gerekmektedir. Aynı zamanda onun düşüncelerinin entelektüel anlamda ele alınıp, tartışılan konuların başında geldiği anlaşılmaktadır. Onun kendisinden sonra ortaya çıkan söz konusu ilginin temel nedeni ise onun barış düşüncesinin özgünlüğü ve ileri sürdüğü düşüncelerin kendisinden sonra önem kazanmaya başlamasıdır. Bununla birlikte onun kaleme aldığı teorinin geçen yüzyılın siyaset arenasında hayata geçirilmeye çalışıldığını iddia etmemiz mümkündür. I. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan *Milletler Cemiyeti* ve II. Dünya Savaşından sonra kurulan *Birleşmiş Milletler*, söz konusu girişimlere verilebilecek örneklerdir. İki dünya savaşından sonra hayata geçirilen uluslararası organizasyonların insanlığı savaştan korumak ve barışı uluslararası arenada gerçekleştirmek olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte onun sözünü ettiği “milletler hukuku” ve “dünya yurttaşlığı hukuku” gibi anlayışlar, sonraki dönemlerde “uluslararası hukuk”/“uluslar üstü hukuk” gibi kavramlar olarak literatürde yer almaya başlamıştır.

Buna göre Kant’ın felsefi bir taslak olarak kaleme aldığı ebedi barış düşüncesinin, birçok kez hayata geçirilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir. Söz konusu teşebbüslere istinaden, onun ebedi barış düşüncesinin insanlığa bir “ödev” olarak kaldığı, savının önemsenmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Dolayısıyla Kant’ın ebedi barış teorisinde temel bir özgünlük olarak nitelendirdiğimiz barışın evrensel anlamda tasarlanmasının, sonraki dönemlerde önem kazandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte onun barış anlayışının, teorik boyutunun yanında pratik bir tarafının olduğu da yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun felsefi bir bağlamda ele aldığı evrensel barış düşüncesinin

sonraki dönemlerde revaçta bir fikir haline gelmesi altı çizilecek bir husustur. Buna göre onun ebedi barış düşüncesinin oldukça ileri görüşlü fikirleri içinde barındırdığını iddia etmemiz yerinde bir tutum olacaktır. Öyle ki Kant’ın barışın tesisi bağlamında ileri sürdüğü fikirlerle, sonraki dönemlerde ortaya çıkacak olan uluslararası barış organizasyonlarını öncelediği ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan söz konusu organizasyonlarının onun barış kuramını birebir yerine getirdiğini iddia etmemiz oldukça zor görünmektedir. Zira onun tasarladığı barış durumuna ulaşılabilmesi için, ileri sürülen ön ve nihai şartların eksiksiz olarak yerine getirilmesi önem arz etmektedir. Günümüz dünyasının içinde bulunduğu kaotik ve barışsız durumu, Kant’ın ebedi barış düşüncesi merceğinden irdelendiğinde bazı tespitlere ulaşmak mümkündür: Buna göre barış sözleşmesini imzalamış ülkelerin barışı mutlak bir değer olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Günümüzde birçok ülkenin gizli anlaşmalardan ve silahlanma yarışından vazgeçmemesi bunun en bariz göstergesidir. Dolayısıyla söz konusu ülkelerin barışın sağlanması için gereken şartları yerine getirmeyerek, barışın sağlanmasının önünde önemli bir engel teşkil ettikleri ortaya çıkmaktadır. Dünyada Kant’ın ileri sürdüğü anlamda bir barış durumunun sağlanabilmesi için öncelikle mezkûr şartların yerine getirilmesi gerekmektedir.

Netice itibarıyla günümüz dünyasının barışçı olduğunu iddia etmek pek mümkün değildir. Yaşadığımız dünyada ve toplumda şiddet, çatışma, dışlama vb. gibi birçok sorunla karşılaşılmaktadır. Söz konusu sorunların önünde geçebilmek adına ortak yaşama kültürünün inşa edilmesi önemli bir adım olacaktır. Ortak yaşama kültürünün inşa edilmesi için de, insan hakları ve barış hususunda bilinçlenmek gerekmektedir ve bunun yolu da eğitimden geçmektedir. Bu çerçevede barışın, mutlak bir değer olduğunun farkına varılması ve bireylerin bu hususta bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir. Görebildiğimiz kadarıyla Kant’ın ele aldığı barış öğretisi, söz konusu bilinçlenmenin sağlanması adına önemli unsurlar içermektedir. Bununla birlikte onun barış anlayışından, farklılıkların dışlanmadan birlikte yaşaması adına önemli kazanımların elde edilmesi mümkündür.

Kaynakça

AUGUSTİNUS, Aurelius 1978). *De civitate Dei (Vom Gottesstaat)*, (Almancaya Çev.: Wilhelm Thimme), München: DTV Verlag.

CEVİZCİ, Ahmet (2014). *Etik Ahlak Felsefesi*, İstanbul: Say Yayınları.

CEVİZCİ, Ahmet (2015). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları.

DE SAINT-PIERRE, Charles Irénée Castel (1922), *Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe: 1713*, (Der Traktat vom ewigen Frieden, Almancaya Çev.: Friedrich v. Oppeln- Bronikowski), Berlin: Verlag von Reimar Hobbing.

ERASMUS, Desiderius (1968). *Institutio Principis Christiani* (1515), (*Fürstenerziehung*, Almancaya Çev.: Anton J. Gail.), Paderborn: Schöningh Verlag.

HÖFFE, Otfried (2001). *Königliche Völker. Zu Kants kosmopolitischer Rechts- und Friedenstheorie*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

KANT, Immanuel (1968/1). *Kritik der reinen Vernunft* (1781), Kants Werke, Akademie Textausgabe IV, Berlin: Walter de Gruyter, s. 1-238.

KANT, Immanuel (1968/2). *Zum ewigen Frieden, Ein philosophischer Entwurf* (1795), Kants Werke, Akademie Textausgabe VIII, Berlin: Walter de Gruyter, s. 341-386.

KANT, Immanuel (1968/3). *Metaphysik der Sitten* (1797), Kants Werke, Akademie Textausgabe VI, Berlin: Walter de Gruyter, s. 203-493.

KANT, Immanuel (1968/4). *Grundlegung der Metaphysik der Sitten* (1785), Akademie Textausgabe IV, Berlin: Walter de Gruyter, s. 385-446.

PENN, William (1953). *Essay zum gegenwärtigen und zukünftigen Frieden von Europa durch Schaffung eines europäischen Reichstages, Parlaments oder Staatenhauses*, (Almancaya Çev.: Margarethe Rothbart), *Ewiger Friede, Friedensrufe und Friedenspläne seit der Renaissance*, (Yay. Haz. Kurt von Raumer), Freiburg im Breisgau: Verlag Karl Alber, s. 321-341.

YEŞİLÇAYIR, Celal (2015). *Kant’ın Barış Felsefesinin Özgünlüğü ve Günümüze Yansımaları*, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.